

I MÅSENS VINGE BOR EN FRIHET

KARL-ERIK BERGMAN

I måsens vinge
bor en frihet

SÖDERSTRÖM & C:o
FÖRLAGS AB

© Karl-Erik Bergman 1983

ISBN 951-52-0868-8

Östra Nylands tryckeri Ab.
Lovisa 1983

Idag
flög vårens första måsar
in över fjärdens smältande is.
Vita, skrikande måsar
med budskap från öppet hav.

Jag förstod
att i deras vingar
bor en frihet,
som inte är oss förunnad

Vi jordbundna,
isbundna,
vi går här och väntar på våren
istället för att som måsen,
flyga den tillmötes.

Det började med att en koltrast sjöng in våren.
Skatorna fick bråttom med sina kvistar.
Så en morgon
visslade det från knipornas vingar.
Den snö som var kvar
hade inte längre någon skare.
En stare
kikade in i en av våra gamla holkar.
Plötsligt en kväll
gnarpade morkullan med i sången
till våren.

I två månader har jag gått nu
och tittat på mina skotar i boden.

Nya har jag skaffat
gamla har jag lagat och gjort klara.

Hur många ton strömming
har jag inte fantiserat ihop!

Så plötsligt i eftermiddags
var halva båthamnen isfri.
Jag firade ner båten
och njöt en stund
av att se den på vattnet igen.

Gick hem och sa till henne därhemma
att nu är båten på vattnet igen!
Jag vet det,
sa hon bara.

Gråtrut på bodtak
spanande in knipans dunbollar
vid vasskanten.
Livet börjar hårt
för de tretton nykläckta
i båthusviken.

Efter fem dagar
finns fyra bollar kvar.
Men omätlig gråtrut
håller ut
på vitrandad taknock
tills ensam knipa
med sorgset gula ögon
sällar sig till de övriga barnlösa
i viken.

Vi sitter på Idskärsberget,
ser solen gå ned i nordväst.
Och aldrig är havet så stilla
som när hjortronen blommar som bäst.
På Idskärsmossen finns hjortron,
en liter vi plockat som mest.
På Mellanskär finns mycket mera,
men där tar turisterna allt.

I solgatan utöver havet
mellan Källan och Rankoskär
där simmar nu ejderungar
som nyligen kläcktes här.
Just här på bergen runt mossen
ruvade ådorna tryggt
i skrevor med ljung och med enar
och utsikt mot öppet hav.

Då visste de knappast att truten
satt hungrig och väntade där,
därute vid Sandskärs klackar
och på kumlet på Mellanskär.

Men nu sitter vi här på Idskär,
jag håller din brunbrända hand
och ser hur världen blir mindre
när natten tar havet i famn.

Gulbruna

ligger mina nyhuggna vedhögar här på
backen.

Torkar i vårvinden,
bleknar mot sommaren.

Genomtorr, kluven ved
känns skönt att trava in i lider.

I tankarna:

värmande köksspis
där vi under isande vinterdagar
värmer våra blåfrusna fiskarhänder,
känner ljuvligheten från vår alved
långt in i själen.

Bergen
skogarna
och havet

Men
du måste se det
en kväll
när turistbussarna
inte längre kommer

Då hör du lommarnas rop
från Långträsk
Bråkträsk och Sågkvarnsträsk

En oändlig rymd av ro
En oändlig vidd av frihet
Den vilda doften
av skog
av berg
av hav

Jag saknar hästarna
i min bekantskapskrets.

När jag var barn
körde bönderna förbi här med sina hästar.
Ofta gick jag ut
och matade bröd i tacksamma mular.
Jag blev vän med många
av dessa grova och allvarliga dragare.

Sedan på våarna,
efter vinterkörslorna,
gick min mor längs skogsvägen
med ämbar och skyffel
och samlade upp hästdyngan till sina
blomland.

Nu finns inga riktiga hästar längre.
Bara en och annan minihäst
som barnen leker med.

Vore jag häst,
skulle jag utsöta ett protestgnägg
mot ett sådant förlöjligande
av detta kraftfulla, vackra djur.

Jag saknar uppriktigt
min barndoms stora, bruna hästar.

Ro ro till fiskeskär . . .

Ack ja,

det var länge sen människorna unnade sig
denna fridfullhet i skötbåten.

Nu står där en dieselmotor
och brakar på som en brunstig älgdjur.

Där sitter jag med öronskydd
och skulle inte höra om hin själv
körde ifatt mig.

Lite varstans i skogarna
ser jag två diken,
som slingrar sig pararellt
genom hyggena och lidarna.

Två djupa diken.
Det är spåren efter monstret,
skogstraktorn,
som bökade fram stocken och massaveden
en vårdag när tjälen gått ur jorden.

Vi låg ute och rullade
NW om Sandskärs klack.
Torsken stod på åtta famnar.

Hon drog vid fören.
Jag framför styrhytten.

Med pilk och fyra krokar på linan
blev det ofta tungt.
Vi drog och blev skinnlösa i händerna.

Vi slet vid våra linor
till klockan tre på morron,
då stimmen på ekolodet började skingras.

Då kokade hon te åt oss.
Och i dagningen bleknade fyrljusen
från Märket, Grundkallen och Sälskär.

Med sexhundra kilo rensad torsk
radad i lådor på däck, styrde jag hemåt, in
mellan
brotten vid Långrast hällar.

Jag älskade att gå i skogen.
Gick ofta barfota
i den mjuka, fuktiga björnmossan
i halvsnymningen
under de skyhöga, täta granarna.

Jag visste
var alla spillkråkshålen fanns
i jättetallarna.
Och ekorrbona.

Nu är det varken lätt eller njutbart
att kliva omkring
i kalhyggenas risöknar
bland ormar och hallonsnår,
där den moderna skogsvården
frodas i kapp
med lövsly och rallarroser.

För att kunna älska hösten
måste man ta den till sig
precis som man gör med en kvinna

Då är det just för oss,
för dig och mig,
som kvällarnas himmel brinner
och rönnarnas röda bloss
gungar i vinden.

Det finns inget som i stillhet
kan mäta sig med
ett båthus en kavlugn höstkväll.

Ibland sitter jag där
och lyssnar på tystnaden
och får någonstansifrån en insikt
att livet är något mycket mera
än vi vanligen föreställer oss.

En lokalfilosofi,
säger du,
som inte kan rädda världen.
Nej, vem kan nu rädda världen?
Storartat
om jag själv orkar vidare.

Tar ett år i sänder,
med en ordentlig avspark varje höst.
Det är därför jag är så lycklig
varje gång höstfärgerna brinner!

Det är därför
jag fylls av sådan ro
en och annan höstkväll
i mitt mörka, tysta båthus.

Än åt styrbord
än åt babord
lutade däcket i dyningen.

Ibland höll jag upp med fisket
för att ta kniven
och skära upp torskar från strupe till andhål
och dra ut deras inälvor.

För varje gång gjorde hon
som man gör när man vill spy.
Men hon gjorde det med stil och finesse,
utan att för ett ögonblick
ge avkall på sin skönhet.

I den klara luften
drar de sista svalorna
svartvita streck mot blå himmel.

Genom springorna i båthusväggen
ylar västanvinden —
kallar mig ut till gått och fjärdar
med nät och rev.

Mogna äpplen
dunkar mot farstukvist
och fåren äter fallna löv.
Idisslar sedan
de sista resterna av sommaren.

Själv känner jag som vanligt;
en stilla glädje
över något som är fullbordat,
och en rofylld väntan
på den första isen i viken.

När vassarna är blekna och brutna
och rådjuren tystnat,
finns bara du kvar
att älska.

Det räcker att du finns.
Sedan ska vi tillsammans
klara vintern.

Denna höst kommer vi att tala om
sedan när vi blir gamla.

Hösten åttiotvå,
som så odramatiskt bara försvann.
Dagarna gulnade sakta bort
och de stilla nätterna
utan frost och utan stormar
förde oss obemärkt genom oktober.

Löven
vägrade falla från träden.

Men när vi hörde i radion
att man fått snö i Vasa,
började vi ändå få våra misstankar
att vintern kanske gör en kupp mot oss
en vacker dag.

I nermörk novemberkväll
viskar regnet höstens hemligheter
in bland hagens våta löv.

Fåren ruskar sina sura pälsar
och långt borta
hörs Lavbrinks rännil brusa
sina vattenmassor ner
genom skog och stenmal
mot Norrviks hagar och Långösund.

Mörkret djupnar
över Getas vilda skogar.
Mörkret andas fukt och kyla
mot vår stugas gamla, röda väggar.

Stormen sliter i väggarna,
sjöar i skogen.

Storbåten ger mig oro.
Den rycker våldsamt i sina förtöjningar.

Måste ner och se efter.
Stormen föser vassvraka
långt uppåt land.
I det våldsamma högvattnet ligger
mina uppdragna ekor
och ser ut att inte ha det bra.

Där sommargästerna brukar ligga
på utbredda filter i solen,
är nu vattnet halvmeterdjupt
och sjöarna vräker på.

Det skulle ingen tro
om jag berättade det
en kväll julidag.

I kväll drar viken sina sista andetag.
Det rosslar sakta längs stranden
när vattnet går ut.

Issörja binder
vasstrå efter vasstrå.
De blir stående där de står
i den stora kristallvasen.

Månen,
stor och rund,
smyger sig upp bakom Getabergen,
ser med ett gulaktigt leende
ut över Dånö, Mattskär och Rankoskär.

Fyra skrakar och en svan
lämnade viken i kväll
alldeles i sista minuten.

I nedan är månen.
Havet är mörkt,
men skogen
har samlat i sig ännu mera mörker.

Hunden skällde nyss mot skogen.
Hunden gnager fårfot
på backen.

Alarna
står nakna i hagen,
har ingenting mer att tissla om.
Det fuktiga decembermörkret
täpper till oss alla.

Skulle kunna tänka mig
att gå i ide.

Hunden

Hon är stor och svart.
Vi älskar henne
men alltid på hennes villkor.
Hon vet vad hon vill
och inte vill.

När hon ligger därute i snön
och vi tror att hon fryser ihjäl,
och vi försöker få in henne,
vänder hon sig makligt
på andra sidan
och fortsätter att snarka.

Då behöver hon inte vår kärlek.
Det räcker att vi finns
därinne i stugan.
Två timmar senare
skrapar det på dörren.

När jag drog mina skotar
en januarimorgon
sa jag:
Nu får det vara nog!
Inte förrän i april
kommer de ut igen.

Två dagar senare
kom snöstormen och vintern.

Nu går jag bara här och lurar
och tycker
att det var bäst som skedde.

Fjärdarnas is
varken bär eller brister.
Snöstorm på tredje dygnet.
Högvattnet dränker våra
båthusgolv.

Visst är vi arbetslösa nu,
vi fiskare,
men på ett självklart, sakligt
och förnöjsamt vis.

En eller flere veckor utan inkomst,
är inget att gnälla över.

Hundra gäddor
fick jag ihop till jul.
Men vem köper gäddor till jul?
Hundra vakar
har jag huggit upp
varje dag.

Min högra handled svällde upp,
Piller och tre sprutor
och doktorn sa:
inte hugga is på minst en vecka.

Hundra gäddor
magrar i sumpen medan
folket äter importerad lutfisk
och önskar varandra
en riktigt god jul.

På de röda, isiga bergen
längst ut mot havet
går jag och spjärnar i vinden.

Har inget där att hämta.
Måste bara ut dit
för att se efter att landkallorna
blir ordentligt gjutna,
så de håller till april.

Genom vakar
ur djupet
drar jag fisk efter fisk
Storögda torskar
i snärjigt garn
I bländande marssol
fiskar jag
tills skymningens blåa kyla
biter
mina händer och mitt ansikte

När jag för några år sedan
byggde mitt nya båthus,
tog jag till ordentligt,
tyckte jag.

Folk sa:
Ska det bli en ungdomslokal?

Redan nu har jag tidvis
bara en smal gång
att komma fram i
mellan alla hängande skotar,
lådor och såar med torsknät,
femti andra nät,
draggar, linor, bojar
och tusen ting,
av vilka hälften troligen aldrig mer
kommer i användning.

Mycket borde brännas upp,
men allt måste finnas där.
Det är en del av bodens själ.
Det har med min trivsel att göra.

På 50-talet
när ni for till den stora framtiden
på andra sidan Ålands hav,
ansågs vi,
som stannade kvar,
för lite efterblivna.
Vi som inte begrep vårt bästa
utan gick kvar här på backarna
och mumlade om vår frihet,
som kanske ingen förstod — då.

Sen kom ni hem ett par veckor varje sommar.
Först kom ni
och visade upp era moderna platta hattar
och era smalnäbbade skor.
Sen kom ni med en och annan gammal Opel.
Småningom blev det Volvo.

Till slut kom ni hem för att stanna —
börja på nytt—
den frihet
som vi njutit av hela tiden.
Livskvalitet blev modeordet
dom växte sig fram
mellan de svenska tusenlapparna och arbetslösheten.

Demokratin,
den måste ha vunnit på något,
för idag
kör vi alla våra strömmingslådor, äppellådor
och löksäckar
med exakt likadana japanska paketbilar.

Och framtiden,
den har vi egentligen slutat att drömma om.

På flygplatsen.
Såg alla de rastlösa mänskorna.
De kom och gick med sina väskor.
Herrarna med sina fyrkantiga portföljlådor.
De såg viktiga ut,
precis som om de just varit med om
att besluta om världens undergång.

En timme än
innan hans plan lyfter.
Ringer till en vän
pratar för två markslantar.

Ur högtalaren dånar på tre spårk:
— Planet till Köpenhamn — Hamburg — Paris
avgår om tio minuter.
Utgång A 5.

Det hela är så pass trist
att det finns absolut inget mer att tillägga.

I alla dessa år
har jag varit rädd för
att ta ut något från livets konto.
Sparat och sparat
och skjutit livet framför mig.

Först nu
har jag vågat göra vissa uttag.
Det är ändå ingen idé
att spara sitt liv
åt en eftervärld
som inte kan använda det.

En gång när jag dör
ska det sjungas Internationalen,
sa den gamle trogne socialisten.

— Men tror du kantorn kan den då
gnällde hans gumma.

— Nä, de e så sant de, svarade gubben
och fortsatte att leva.

Bön inför det nya året

Herre,
du ser ju att vi inte klarar dethär,
varken
att fördela jordens tillgångar jämnt
eller att leva i fred med varandra.
Nu ber vi
att du ska låta oss må riktigt illa
alla vi välgödda
som rapar i vårt överflöd.
Kanske vi då skulle fatta.

Sedan ber vi
att du ska skrynkla till alla generaler i
världen.
Vi behöver dem inte!
Ta dem
och gör vad du vill med dem.
Förlama också alla fingrar
som trycker av vapen mot människor!

Ge arbetarna styrka
i kampen för frihet och rätt
Ge de fattiga bröd,
gärna på de rikas bekostnad.
Sedan gör det inget alls
om du låter de rikaste skämmas ordentligt ett tag.

Allt detta
ber vi inför det nya året.
Men det är klart:
Du gör som du vill

Jag skulle så gärna vilja bjuda
alla generaler i världen
på en läcker fisksoppa.
En halv sommars fiskfångst
skulle det få kosta.
Dessutom
en del hemliga kryddor.

Detta skulle jag ställa upp för,
vetande att efter den middagen
har vi kommit en bra bit närmare
den efterlängttade världsfreden.

Onni

hade en kamferdroppflaska brännvin
med sig till skolans julfest.

Några pojkar bjöds till utedasset
och festen kunde börja.

Det räckte till en matsked åt oss var
och ingen tyckte
att det smakade något vidare.

Skolans julfest
blev inte alls annorlunda.

Petta,
vår gamla lärarinna,
ömsom trippade
ömsom vaggade.

Det hade hon gjort
så länge vi mindes.

Laxin
var ett original.
Han ägde ingenting annat i världen
än en gammal och mycket liten stuga
med massor av vägglöss.
Så hade han ju sin kärring.

Men henne bytte han bort
till Berntsson, grannen,
mot en gammal ekstock.
För Laxin älskade att ro drag.

Pengar ägde han inga.
Behövde just inga heller.
Men en försommardag
fick han ett plötsligt behov
av kontanter.

Han gick till skollärary Westerlunds potatisland,
grävde upp ett ämbar nypäron,
gick till Westerlund och sålde dem.

Och skollärarn sa:
De va fint de här,
för våra päron
är säkert inte växta än.

De drog rev i fjärden.
Jag stannade och frågade
hur fisket var.

— Nå, de e bara dåligt,
rakt ingenting. —

Men ryktet i byn
sa något annat:
I förrgår hade dom fått hundrafemtio
lakar!

I mina dagböcker
kan jag konstatera att jag varit
en flitig fiskare
under år som gått.
Och då jag först på senare tid
blivit delägare i fiskevatten,
är det mest tjuvfiske
jag sysslat med.

För detta livslånga tjuvfiskande
har jag aldrig bestraffats —
men väl belönats.
Sålunda erhöll jag nyligen
Ålands Landstings medalj med diplom
för framgångsrik verksamhet i landskapet.

I böcker
har jag berättat om mitt tjuvfiske.
För detta
har jag tilldelats kulturpris
av olika slag.

Vad jag kan förstå av detta,
är tjuvfiske en allom hederlig gärning,
som redan i denna tiden
får sin belöning.

När jag ramar och skriker åt min älskade,
när vi är ute och fiskar,
är det varken skepparfasoner
eller i ilska jag ryter.
Det är för att överrösta
den slamrande båtmotorn.

Det vet nog hon,
men knappast de
som går längs stränderna och hör oss.

När jag träffade henne
såg hon bra ut
var arton år
och vägde femtifyra kilo.

Häromdan slog det mig plötsligt
att jag nu,
tjugoåtta år efteråt,
är någorlunda lycklig innehavare
av åttio kilo kvinna
som fortfarande går att se på,
håller att ta i
och går lätt att tycka om.

Ack ja,
några av oss
är som idoga mänskors bankkonton:
sväller med åren.

En kväll sa jag till henne:
Älskade,
skulle jag få en tippsvinst,
skulle jag bygga en liten stuga
nere på sjöbacken.
En liten stuga
med en stor vedspis
mitt i huset.
Då skulle vi slippa
den dyra oljan
och detta ganska stora och röriga hus.

Sakligt och förnuftigt svarade hon:
För det första tippas du ju aldrig.
För det andra är inte sjöbacken vår.
Och för det tredje
vill jag inte alls bo i en liten stuga!

Så nu fortsätter jag att drömma
om min lilla stuga
nere på sjöbacken

Hör älskling
hur skogen susar i kväll!
Och då det är nästan bara vi
som bor här vid skogskanten,
är det för oss den susar!

Kärlek kan man kanske inte förvalta
om man inte använder, förbrukar den.
Är den som huden
i våra arbetshänder,
att ju mer vi sliter den,
desto mer förnyas den?

När du berättade
om era ligg i hallonskogen,
blev jag nästan sjuk av avund.
Tala om salongsmässighet!
Finare kan det väl knappast bli
än med hallondoften ljuvligt vilande
över hela denna välsignade tillställning!

